

לִּית הַלְכָתָא כְּכֹל הַנִּי שְׁמַעְתָּתָא. לאו דוקא (תוס' כתובות נד, א), שהרי פסק כרבי יוחנן קודם שחזר בו (שבת של מי).

וְלֹא יִטְרוּף אֶלָּא מְעַרְב. שלא יטרוף בכח אלא יערב בנחת (רש"י). ויש שכתב, שלא יטרוף בכף אלא ביד (מרדכי תלג).

וְלֹא יִשְׁחֹק, כי אף שריסקו כבר מערב שבת, אינו טחון לגמרי ולכן אסור לשוחקו, או שהשחיקה אסורה מצד הפול והגריסים, שאותם לא ריסק מערב שבת (מגיד משנה שבת ג, ב). ויש שנקטו גם כאן לגבי שום 'ולא יטרוף', וכמו שאמרו לעיל בשחליים וחרדל (טור וש"ע או"ח שכא, טז, וראה פמ"ג שם א"א כ).

■ להלכה, חרדל שלשו מערב שבת, אפילו לא לשו במשקה אלא רק בתמצית לחותו, מותר לערב בו משקה בשבת, הן ביד הן בכלי, ובלבד שלא יערב בכח, אלא בנחת (ש"ע שם, טו ומשנ"ב שם, נח). והוא הדין בשחליים ובשום (ש"ע שם, טז). ויש אומרים, שכשנותן את המשקה בשבת, לא יערב בכף אלא ביד, או שינענע את הכלי עצמו. אבל אם נתן את המשקה מערב שבת, מותר לערב בכף בנחת אף לדעה זו (רמ"א שם, ומשנ"ב שם סב-סד). ויש אומרים, שעצם נתינת המשקה נחשבת לישא, ומה שמותר לערב משקה בחרדל על ידי שינוי, זהו דוקא כשנתנו מבעוד יום [דעת ספר התרומה], ואפילו אם נתן קצת משקה מערב שבת, נחשב כבר כנילוש ומותר להוסיף בשבת. אבל אם נתן כמה טיפות, לא נחשב כנילוש. וכל האיסור הוא בבליעה עבה, אבל בבליעה רכה לא שייכת לישא, ומכל מקום צריך שיעשה שינוי (רמ"א שם, ומשנ"ב שם, סד-טו).

עוֹשֵׂין אֲנוּמְלִין בְּשֶׁבֶת וְאִין עוֹשֵׂין אֲלוֹנְטִית ■ וכן הלכה (ש"ע או"ח שכא, יז).

דְּעֵבְרֵי לְבֵי מְסוֹתָא לְמִיקָה, ודומה לרפואה (רש"י) שאסרוהו חז"ל, גזירה שמא ישחוק סממנים. ולכן אפילו אם היה עשוי מערב שבת, אסור לשתותו (משנ"ב שם, ע).

מְשַׁנֵּה. וְאִין שוֹלִין אֶת הַכְּרִשְׁיָנִין וְלֹא שְׁפִין אוֹתָן, משום בורר (רש"י). ובירושלמי כתב משום דש. ויש שהסתפק שמא זו ברירה כלאחר יד ואסורה רק מדרבנן (פמ"ג או"ח ש"ע משנ"ב ה, ע"פ לשון הטור שם, ח שכתב שהוא 'כבורר'), ויש שנקט בפשיטות שאסורה רק מדרבנן (אגלי טל בור טו-טז), ויש שהוכיח שאסורה מן התורה (ביאה"ל שם).

אֶבֶל נוֹתֵן לְתוֹף הַכְּבֵרָה אוֹ לְתוֹף הַפְּלִקָּה, אף שלפעמים הפסולת נופלת דרך הנקבים והכרשינים מתבררים (רש"י), מכל מקום מותר, כיון שאינו מתכוין לכך ואין זה פסיק רישא (משנ"ב ש"ע, ל וביאה"ל שם, ח, וכן מבואר ברש"י להלן לענין תבן). ויש שדעתו, שאף שהוא פסיק רישא מותר (משמעות הר"ן נח, א מדפי הר"ף והש"ע שם), שברירה זו מאלוה היא באה (מאירי).

■ דין זה נפסק להלכה (ש"ע שם).

אִין כּוֹבְרִין אֶת הַתְּבֵן בְּכֵבֶרָה וְלֹא יִתְנֶנוּ וְכוּ', משום מרקד (ירושלמי). ויש שנראה מדבריו שאין זה אלא מדרבנן (שעה"צ שכתב, א, מהרמב"ם שבת כא, לב שכלל זאת בעניני השבותים), והטעם שאין בזה איסור מדאורייתא, יתכן שהוא משום שאין דרך מרקד תבן (שעה"צ שם). ויש שכתב, שהאיסור בזה הוא משום עובדא דחול (לבוש שם, א). ויש שחילק בזה, שכבידת התבן בכברה אסורה משום מרקד, והנחת הכברה עם התבן במקום גבוה אסורה משום עובדא דחול (תוספת שבת שם, א-ב). ■ וכן הלכה (ש"ע שם, א).

לְפִי שְׂאִין עוֹשֵׂין אוֹתָהּ אֶלָּא לְגוּון, ולפיכך החלמון והחלבון נחשבים שניהם אוכל, ואין כאן ברירת פסולת מאוכל (רש"י). כלומר, אף שהם נחשבים שני מיני אוכלין, וכשבורר אוכל מאוכל, נחשב המין שאינו רוצה לאכול עתה כפסולת לגבי אוכל, מכל מקום כאן שאינו בורר כדי לאכול את החלמון אלא רק כדי שירד ויתן צבע בחרדל, אין זה נחשב כבורר אוכל מתוך פסולת (ב"ה או"ח ש"ע, י ומחצית השקל שם, טז). ואף שהחלבון נשאר למעלה עם פסולת החרדל, עדיין אוכל הוא, כיון שהוא עבה ויכול ליטלו מתוך הפסולת ולאוכלו (ב"ה שם).

ויש שכתב, שחלבון וחלמון הם מין אחד, ולא שייכת בהם ברירה אף אם רוצה את החלמון כדי לאוכלו (מג"א שם, טז). אלא כוונת הגמ' היא, שלא תאמר שעירוב החלמון נעשה כדי שיהיה החלמון ראוי לאכילה, ואם כן החלבון שאינו מתערב בחרדל אינו ראוי לאכילה והרי הוא פסולת ויש בזה ברירה, אלא באמת הם ראויים לאכילה בפני עצמם בלי תערובת חרדל, ונתינת החלמון לחרדל אינה אלא לגוון (שם, ובמחצית השקל שם).

■ להלכה, מותר לסנן חלמון ביצה במסננת של חרדל (ש"ע שם, טו). ודוקא כדי לתת צבע בחרדל, אבל אם מסנן כדי לאכול את החלמון, אסור, שהחלבון והחלמון נחשבים שני מיני אוכלין ושייכת בהם ברירה [דעת הב"ח]. ויש מקילים בזה, לפי שלדעתם נחשבים מין אחד [דעת המג"א], ונכון להחמיר (משנ"ב שם, נח, ושעה"צ שם, מז, וראה שם פרטים נוספים).

תְּרַדְלֵי שְׁלִשׁוֹ מְעַרְב שֶׁבֶת, לישא זו, אין פירושה שנתן משקה בחרדל מערב שבת, שהרי הלכה כרבי יוסי ברבי יהודה הסובר (להלן קנה, ב) שנתינת המשקה לדבר הנילוש אינה נחשבת לישא, ומותרת גם בשבת עצמה (טור או"ח שכא, טז, בשם הרא"ש), אלא 'לשו מיד מערב שבת' פירושו שעשה עיסה אחת מהחרדל הטחון, על ידי הלחלוחית המתמצה ממנו (ע"פ דרישה שם, ד, ופמ"ג שם משנ"ב יג), ובשבת אסור לעשות כן משום איסור לישא, שמקבץ את גרגירי החרדל לגוף אחד (תהלה לדוד שם, כא וכו'). ויש שכתב, שהלישה של החרדל בתמצית לחותו אינה נחשבת לישא, ומותרת אף בשבת עצמה (חזו"א או"ח נח, בסופו), אלא כוונת הגמ' היא שטחן את החרדל מערב שבת, ונקטה לשון 'לישה' משום שהדרך לקבץ את החרדל הטחון לעיסה אחת על ידי הלחלוחית המתמצה ממנו, כדי שלא יפוג טעמו (קצות השלחן קל בדי השלחן ח, בביאור דברי הדרישה שם).

ולדעת הפוסקים כרבי שנתינת המשקה נחשבת לישא, 'לשו מערב שבת' פירושו שנתן משקה לחרדל מערב שבת (ספר התרומה שם, ע"פ ריטב"א תורות הדשן א, נג). ויש שפירש כפשוטו, שמדובר שהחרדל יילוש ממש מבעוד יום, והמיהוי בשבת אינו מיפה את הלישה, אלא מטרתו היא שיהיה החרדל רך מאד וראוי לשתיה, רק שאסרו חכמים כשטורף בכח, משום שדומה ללישה (ביאה"ל שם, טו).

אִימִיה דְּפִאֲבִי עֵבְדָא לִיה וְלֹא אֶבֶל, ואף שבדאי היתה שוגגת, שסברה שהדבר מותר, מכל מקום אסר אביי את המאכל גם בדיעבד, שסובר כרבי יהודה (ב"ק עא, א) שאסור ליהנות ממעשה שבת אפילו בשוגג (ומכ"ן מלחמות ה' ז, א מדפי הר"ף). ואף שלרבי יהודה לא קנסו שוגג אטו מזיד באיסור דרבנן [כמבואר בגיטין נג, ב], זהו דוקא באיסור דרבנן שיש לו שם בפני עצמו, אבל באיסור דרבנן שהוא שבות לאיסור דאורייתא, קנסו גם בדרבנן (חזו"א או"ח לח, כד).